

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2026. № 5. ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.83>

УДК 33.336.1:352

Ю. В. Біляк,

к. е. н, доцент кафедри фінансів,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9766-4780>

**ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПОСИЛЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ:
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ**

Y. Biliak,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

**FINANCIAL SUPPORT TOOLS AND MEASURES TO STRENGTHEN
FINANCIAL SECURITY IN CONFLICT SITUATIONS: AREAS FOR
IMPROVEMENT**

У статті здійснено комплексний аналіз напрямів удосконалення внутрішніх і зовнішніх інструментів фінансового забезпечення та посилення фінансової безпеки аграрних суб'єктів господарювання через ефективне управління економічними конфліктами. Актуальність дослідження

зумовлена зростанням конфліктогенності аграрного середовища, що посилюється в умовах економічної нестабільності, воєнних викликів, трансформації земельних відносин і загострення конкурентної боротьби.

Узагальнення підходів до врегулювання ключових груп економічних конфліктів дозволило систематизувати інструментарій їх подолання з позицій фінансового забезпечення суб'єктів господарювання. Обґрунтовано доцільність поділу інструментів на внутрішні, що реалізуються безпосередньо підприємствами, та зовнішні, які формуються на рівні держави, галузевих інституцій і місцевого самоврядування.

До основних внутрішніх напрямів удосконалення віднесено розвиток соціальної відповідальності та корпоративної культури, цифровізацію діяльності аграрних підприємств, підвищення технологічної культури виробництва, удосконалення систем внутрішнього моніторингу та контролю, оптимізацію бізнес-моделей і бізнес-процесів, розвиток внутрішніх комунікацій, активізацію маркетингової діяльності та інноваційної активності. Доведено, що впровадження зазначених інструментів сприяє зниженню трансакційних витрат, підвищенню прозорості діяльності, мінімізації ризиків виникнення конфліктів і зміцненню фінансової стійкості підприємств.

Зовнішні інструменти фінансового забезпечення та посилення фінансової безпеки включають удосконалення правового регулювання господарських і земельних відносин, посилення відповідальності за порушення законодавства, розвиток державних інформаційних систем (зокрема земельного кадастру), розбудову екологічного моніторингу, розвиток ринку землі, підтримку зеленої енергетики, посилення антимонопольної політики, розвиток агроконсалтингу та дорадництва, а також інфраструктурне забезпечення аграрного сектору. Особливу увагу приділено формуванню інституцій кризового реагування як механізму оперативного врегулювання конфліктних ситуацій. Доведено, що інтеграція внутрішніх і зовнішніх інструментів управління економічними конфліктами у систему фінансового

забезпечення дозволяє підвищити адаптивність, фінансову стійкість і конкурентоспроможність аграрних підприємств, а також сприяє формуванню ефективного, прозорого та інституційно збалансованого бізнес-середовища.

This article provides a comprehensive analysis of ways to improve internal and external financial support mechanisms and strengthen the financial security of agricultural enterprises through effective management of economic conflicts. The relevance of the study stems from the growing conflict potential in the agricultural sector, which is exacerbated by economic instability, military challenges, the transformation of land relations, and intensifying competition.

A synthesis of approaches to resolving key groups of economic conflicts has made it possible to systematize the tools for overcoming them from the perspective of financial security for economic entities. The feasibility of dividing these tools into internal ones - implemented directly by enterprises - and external ones - formed at the level of the state, sectoral institutions, and local self-government - has been substantiated.

A review of approaches to resolving key types of economic conflicts has made it possible to systematize the tools for addressing them from the perspective of ensuring the financial security of business entities. The paper justifies the division of these tools into internal ones - implemented directly by enterprises - and external ones - developed at the level of the state, industry institutions, and local government.

The main internal areas for improvement include the development of social responsibility and corporate culture, the digitalization of agricultural enterprises' operations, the enhancement of technological production practices, the improvement of internal monitoring and control systems, the optimization of business models and business processes, the development of internal communications, and the intensification of marketing and innovation activities. It has been demonstrated that the implementation of these tools contributes to

reducing transaction costs, increasing the transparency of operations, minimizing the risk of conflicts, and strengthening the financial stability of enterprises.

External instruments for financial support and strengthening financial security include improving the legal regulation of economic and land relations, increasing penalties for violations of the law, developing state information systems (in particular, the land cadastre), expanding environmental monitoring, developing the land market, supporting green energy, strengthening antitrust policy, developing agricultural consulting and advisory services, as well as providing infrastructure support for the agricultural sector. Particular attention is paid to the establishment of crisis response institutions as a mechanism for the prompt resolution of conflict situations. It has been demonstrated that integrating internal and external economic conflict management tools into the financial support system enhances the adaptability, financial stability, and competitiveness of agricultural enterprises, and contributes to the formation of an effective, transparent, and institutionally balanced business environment.

Ключові слова: *фінансове забезпечення, фінансова безпека, фінансове убезпечення, економічний конфлікт інтересів, цифровізація, державне регулювання, ринок землі, корпоративна культура.*

Keywords: *financial support, financial security, financial safeguards, economic conflict of interest, digitalization, government regulation, land market, corporate culture.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Функціонування аграрного сектору в сучасних умовах характеризується високим рівнем динамічності зовнішнього середовища, інституційною невизначеністю, посиленням конкурентних взаємодій та загостренням суперечностей між учасниками господарських відносин. Такі процеси обумовлюють зростання конфліктогенності економічного середовища, що проявляється у виникненні

та ескалації економічних конфліктів у сфері розподілу та використання ресурсів, реалізації майнових прав, договірних відносин і природокористування. Вказані конфлікти набувають системного характеру та чинять комплексний деструктивний вплив на параметри фінансового забезпечення і рівень фінансової безпеки аграрних підприємств.

Суттєвою науково-практичною проблемою є те, що наявні підходи до врегулювання економічних конфліктів не забезпечують належного врахування їх мультиплікативного впливу на фінансово-економічні результати діяльності суб'єктів господарювання. Переважна частина існуючих досліджень концентрується на правових або організаційних аспектах конфліктів, тоді як їх інтеграція у систему фінансового забезпечення та фінансового убезпечення залишається недостатньо розробленою. Відсутність системного підходу до ідентифікації, класифікації та управління економічними конфліктами ускладнює обґрунтування ефективного інструментарію мінімізації фінансових ризиків і втрат.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність наукового обґрунтування концептуальних засад удосконалення внутрішніх і зовнішніх інструментів фінансового забезпечення та посилення фінансової безпеки аграрних підприємств на основі управління економічними конфліктами. Практичне значення вирішення окресленої проблеми полягає у формуванні дієвих механізмів превенції та врегулювання конфліктних ситуацій, що сприятимуть підвищенню фінансової стійкості, адаптивності та конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу, а також забезпеченню їх сталого розвитку в умовах зростаючих економічних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика економічних конфліктів у системі господарських відносин, їх природи, причин виникнення та наслідків активно досліджується у вітчизняній економічній науці. Зокрема, питання суперечностей у розвитку економічних систем, конфліктів інтересів між суб'єктами господарювання та їх впливу на ефективність економічних процесів знайшли відображення у працях В. Геєця

[1], А. Гальчинського [2], О. Амоші [3], де акцентується увага на структурних дисбалансах економіки та інституційних передумовах виникнення конфліктних ситуацій.

Особливості функціонування аграрного сектору та пов'язані з цим економічні суперечності досліджено у працях П. Саблука [4], О. Бородіної [5], В. Месель-Веселяка [6], Ю. Лупенка [7], які розглядають конфлікти у сфері земельних відносин, використання ресурсного потенціалу, трансформації аграрної політики та розвитку сільських територій. У зазначених дослідженнях підкреслюється, що інституційна недосконалість, нерозвиненість ринкової інфраструктури та асиметрія економічних інтересів формують підґрунтя для виникнення економічних конфліктів в аграрній сфері.

Водночас питання еколого-економічних конфліктів та суперечностей у сфері природокористування знайшли відображення у працях українських учених, присвячених сталому розвитку та екологізації аграрного виробництва, де підкреслюється необхідність узгодження економічних і екологічних інтересів суб'єктів господарювання. Незважаючи на значний науковий доробок, у вітчизняних дослідженнях недостатньо розкрито питання системного впливу економічних конфліктів на фінансове забезпечення та фінансову безпеку аграрних підприємств. Зокрема, потребують подальшого розроблення комплексного інструментарію врегулювання економічних конфліктів в системі фінансового забезпечення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування напрямів удосконалення внутрішніх і зовнішніх інструментів фінансового забезпечення та посилення фінансової безпеки аграрних суб'єктів господарювання на основі ефективного управління економічними конфліктами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення підходів щодо врегулювання економічних конфліктів дозволило визначити та систематизувати основні інструменти, удосконалення яких сприятиме

фінансовому забезпеченню через врегулювання економічних конфліктів в аграрній сфері (рис. 1).

Означені інструменти доцільно поділяти на внутрішні, що реалізуються аграрними суб'єктами господарювання – учасниками конфлікту, та зовнішні, які запроваджуються державними органами влади, галузевими органами управління, а також органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями чи суспільними рухами. Удосконалення внутрішніх інструментів вирішення економічних конфліктів задля фінансового забезпечення суб'єктів господарювання в аграрній сфері має здійснюватися за наступними напрямками.

Розвиток соціальної відповідальності аграрних суб'єктів господарювання. В загальному розумінні соціальна відповідальність являє собою свідоме ставлення суб'єктів до вимог соціуму і бізнес-оточення щодо цінностей, норм, правил, прав та обов'язків, а також цілей і завдань ведення господарської діяльності. Соціальна відповідальність зорієнтована на усвідомлення значення та наслідків господарської діяльності не лише для суб'єкта, що її здійснює, а й для суспільства в цілому та окремих соціальних груп – споживачів, працівників, бізнес-партнерів, мешканців територіальних громад, де суб'єкт провадить свою діяльність тощо.

Оскільки аграрна діяльність здійснює доволі різнопланові впливи, то притримуючись її принципів суб'єкт господарювання, його менеджмент та власники мають враховувати те, як процес та результати господарювання позначаються на стані земельних, водних, лісових та інших аграрних ресурсів, довкіллі, життєдіяльності місцевої громади, умовах та комфортності праці працівників, задоволеності потреб споживачів, економіко-соціальних інтересах контрагентів, землевласників та інших суб'єктів, що перебувають під прямим чи опосередкованим впливом такої діяльності, на криміногенність в галузі та регіоні, діловому та інвестиційному кліматі тощо.

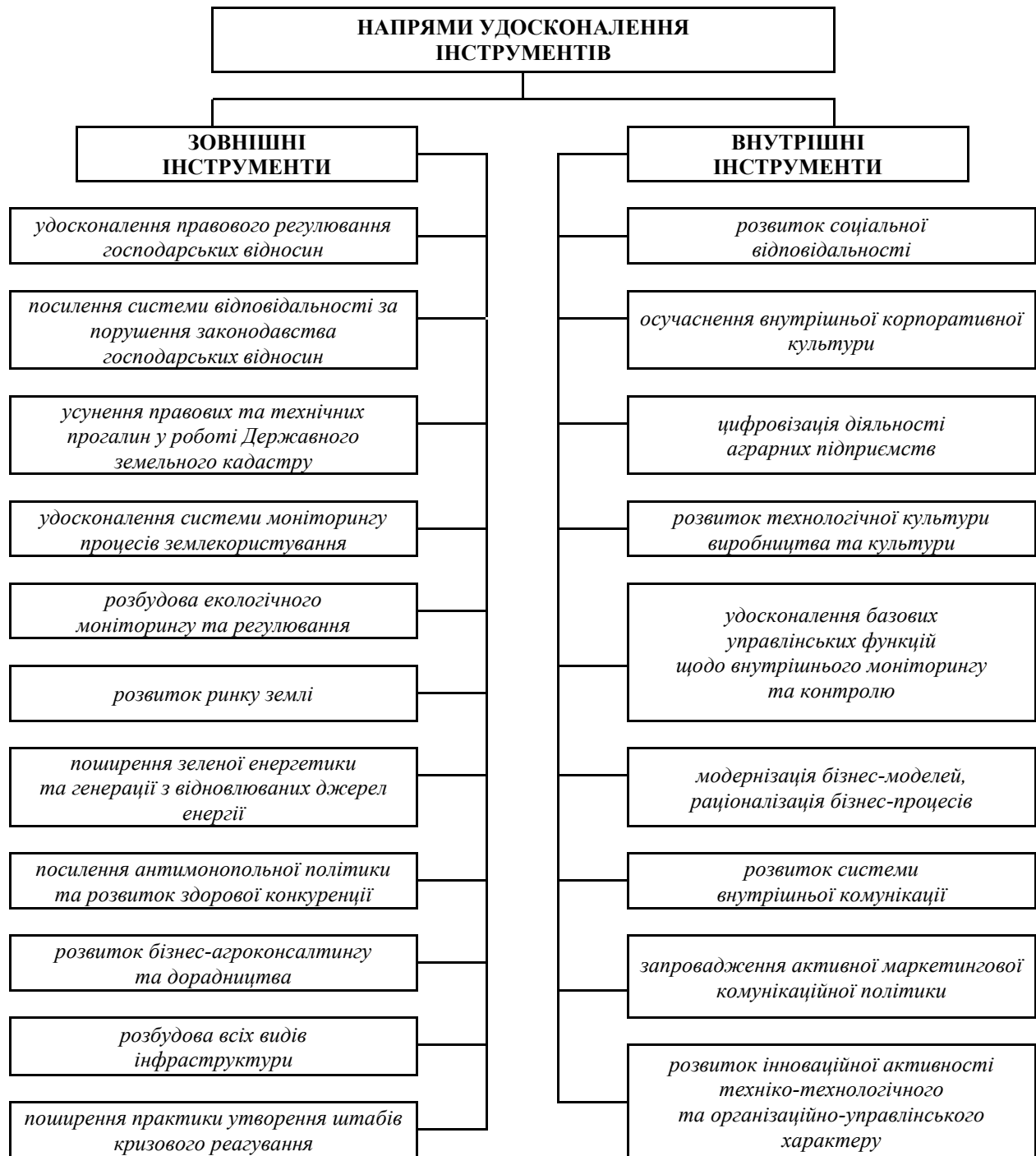

Рис. 1. Напрями удосконалення внутрішніх та зовнішніх інструментів посилення фінансової безпеки через управління конфліктними ситуаціями

Джерело: запропоновано автором

Осучаснення та удосконалення внутрішньої корпоративної культури аграрних товаровиробників. Розвиток соціальної відповідальності не можливий без одночасної модернізації внутрішньої корпоративної культури аграрних товаровиробників, яка має засновуватися на гуманістичних цінностях сучасного суспільства та не допускати толерування порушень господарського, фінансового, податкового, трудового, митного та кримінального законодавства; унеможлиблювати недбале ставлення до землі та природних ресурсів; всіляко сприяти несприйняттю корупції, зловживання владою, порушення прав і свобод учасників ринкових відносин; не допускати випадки дискримінації найманих працівників за будь-якими ознаками; запобігати утискам прав власності на виробничі ресурси та результати господарської діяльності; сприяти розвитку екологічної культури працівників і спеціалістів аграрних підприємств, поширення практики низької та нульової толерантності до свідомого чи випадкового забруднення навколишнього природного середовища; сприяти запровадженню принципів взаємоповаги в колективі тощо. Адже, як показали результати досліджень, в основі багатьох економічних конфліктів в аграрній сфері лежать проблеми ментальності пострадянського суспільства, терпимість та лояльне ставлення до порушень економічного, фінансового, соціального, правового характеру. Тому основою переборення конфліктів має стати трансформація свідомості та розвиток внутрішньої культури.

Цифровізація діяльності аграрних підприємств. Структурні трансформації, котрі відбулися в національній економіці в останні десятиліття, підвищили вагомість аграрного сектора в системі суспільного відтворення. Аграрні підприємства у багатьох регіонах стали відігравати роль основних структуроутворюючих елементів і формують нові полюси економічного зростання. Водночас конкуренція на глобальному ринку продовольства вимагає усестороннього використання усіх можливих чинників зниження величини трансакційних витрат і підвищення конкурентоспроможності діяльності. В умовах формування всеосяжного

цифрового простору цифровізація діяльності аграрних підприємств виступає ключовим чинником адаптації до нових умов господарювання.

Цифрова економіка ще більше трансформує традиційні види економічної діяльності та спосіб життя, відносини в цифровому світі, які базуються на безпеці та довірі між учасниками трансакцій, а також породжують принципово нові бізнес-моделі з впровадженням хмарних технологій, штучного інтелекту, нової віртуальної реальності, а також накопичують величезні обсяги даних (Big Data). Формування дорожньої карти цифровізації діяльності аграрних підприємств має відштовхуватися від розуміння того, що формуванню цифрової економіки як у світі, так і в Україні, передувало впровадження інформаційних технологій, що супроводжувалося розбудовою інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, забезпеченням доступу до навчання інформаційним технологіям та їх впровадження в усі сфери життя (економіка, торгівля, бізнес, управління тощо) [8].

Виходячи зі специфіки ведення сільськогосподарського виробництва, зокрема вагомого впливу природно-кліматичних та природно-ресурсних передумов на дану ланку національної економіки, цифровізація діяльності аграрних підприємств оперує широким спектром методів, способів, прийомів та операцій. В цілому цифровізація діяльності аграрних підприємств охоплює технології, стратегії та фактори, які впливають на те, як підприємства даної галузі взаємодіють з цифровим середовищем, оптимізують операції, збирають дані та приймають управлінські рішення.

Враховуючи техніко-технологічні аспекти формування цифрового простору, базовим елементом цифровізації виробничої та комерційної діяльності аграрних підприємств виступають цифрові технології (рис. 2). Цифровізація охоплює комплекс елементів, які забезпечують впровадження цифрових технологій у сировинний сегмент аграрного сектора (сільськогосподарське виробництво, зокрема агрономічне та агротехнічне забезпечення галузі рослинництва, селекційно-племінна робота в галузі

тваринництва), логістично-складську інфраструктуру, управління активами, маркетингову та збутову діяльність.

У нинішніх умовах, коли найбільш детермінуючий вплив на процеси сільськогосподарського виробництва здійснюють процеси глобального потепління, важливого значення набуває створення цифрової системи управління даними задля налагодження збору, зберігання та аналізу даних для прогнозування врожаю, а також упередження ризиків, пов'язаних з хворобами рослин, поширенням шкідників та непередбачуваними кліматичними змінами. Важливим елементом цифровізації діяльності аграрних підприємств є забезпечення комунікації та співпраці в цифровому середовищі через формування онлайн-платформ, створення мобільних додатків, розбудову мережі для обміну інформацією між контрагентами.

Необхідною умовою усесторонньої цифровізації діяльності суб'єктів аграрного бізнесу виступає формування відповідної цифрової поведінки через перехід до цифрових сервісів у всіх без винятку сегментах аграрного сектора, запровадження цифрових платформ для моніторингу процесів ведення сільськогосподарського виробництва та торгівлі різноманітними видами сільськогосподарської сировини та готових продовольчих товарів. В умовах загострення конкуренції на глобальному ринку продовольства вирішального значення у конкурентній боротьбі набуває прискорення процесів запровадження методів електронної комерції та цифрового маркетингу, де чільне місце зайняли онлайн-продажі продукції, контент-маркетинг, таргетована реклама, участь в електронних торгових майданчиках.

В умовах широкої номенклатури продукції рослинництва та тваринництва, а також неоднорідності техніко-експлуатаційних та фізико-хімічних характеристик різноманітних видів сільськогосподарської сировини та готових харових продуктів важливою складовою цифровізації діяльності аграрних підприємств є формування систем цифрового управління ланцюгами постачань. Така система передбачає забезпечення цифрового

відстеження руху товарів, впровадження електронного документообігу з постачальними та покупцями, оптимізацію діяльності логістично-складських господарств через впровадження цифрових платформ. В контексті фінансового забезпечення діяльності аграрних підприємств вирішальне значення має запровадження електронних фінансових трансакцій та електронної звітності через становлення системи цифрового банкінгу, усестороннє запровадження електронної звітності та долучення до програм електронних закупівель. Водночас усестороння цифровізація діяльності потребує перманентного навчання та перекваліфікації управлінського та інженерно-технічного персоналу через створення умов для онлайн-навчання персоналу, участі управлінських та інженерних кадрів у різноманітних вебінарах, обмін досвідом через входження представників аграрних підприємств у професійні онлайн-спільноти. В умовах впровадження цифрових технологій у виробничу, комерційну та інвестиційну діяльність аграрних підприємств паралельно має відбуватися формування сучасних систем кібербезпеки та захисту даних для забезпечення захисту конфіденційної інформації та персональних даних.

Відродження та подальший розвиток технологічної культури виробництва та культури землеробства. Органічною складовою внутрішньої корпоративної культури є культура землеробства та виробництва. Їх відродження та подальший розвиток сприятимуть раціональному використанню природних, земельних, трудових та усіх інших видів виробничих ресурсів, поширенню технології чистого (в т.ч. еко-) аграрного виробництва, збереженню та відновленню стану і якості ґрунтів, у т. ч. через оптимізацію сівозмін, практиці сучасних технологій переробки відходів аграрного виробництва тощо.

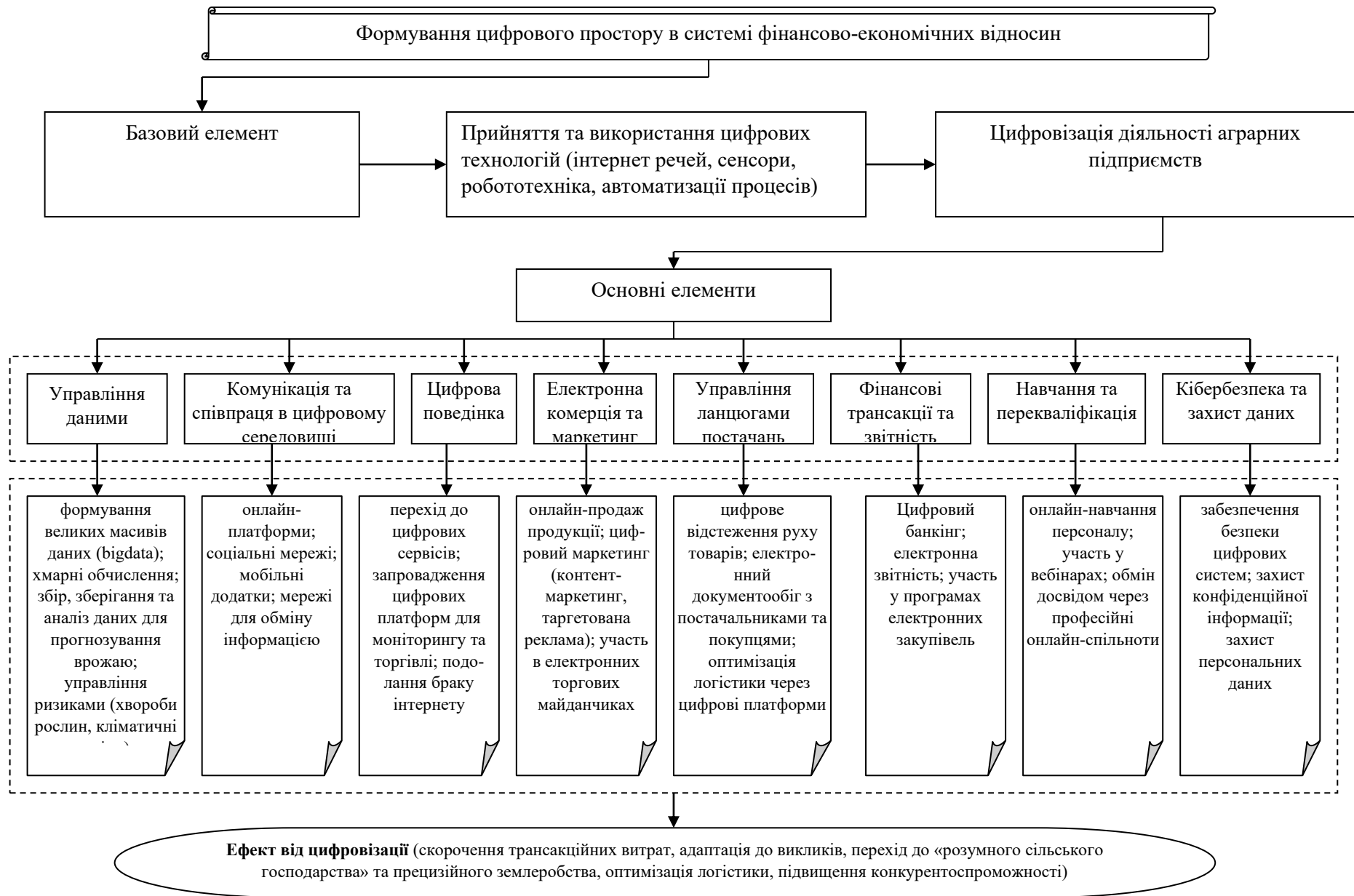

Рис. 2. Інтеграція аграрних підприємств у цифровий простір

Джерело: запропоновано автором

За високого рівня технологічної культури та культури землеробства ключовим індикатором ефективності господарської діяльності в аграрній сфері має стати не отримання тимчасових фінансових вигід при нехтуванні загрозами виснаження ґрунтів, погіршення якості земельних та інших ресурсів, втрати вартості активів тощо, а навпаки – орієнтація на довгострокові стратегічні перспективи, стабілізацію господарювання та його випереджаючий розвиток.

Удосконалення базових управлінських функцій щодо внутрішнього моніторингу та контролю над процесами реалізації господарської діяльності та використання виробничих ресурсів. Попри необхідність розвитку сучасної корпоративної культури та соціальної відповідальності доцільність удосконалення моніторингу та контролю залишається вагомим. Ці управлінські функції необхідно перш за все сфокусувати на ключових проблемах, які обумовлюють виникнення економічних конфліктів, як то здійснення бізнес-процесів у господарській діяльності товаровиробників, ефективність та раціональність використання ресурсів, у т.ч. земельних, вплив на навколишнє середовище, взаємодія з контрагентами, відповідність результатів діяльності вимогам ринку тощо.

Залежно від частоти та специфіки виникаючих конфліктів доцільно оптимізувати частоту перевірок, забезпечити високий рівень їх автоматизації та інформатизації, а також визначити ключові КРІ, постійно підвищувати аналітичні та контролюючі компетентності персоналу, їх знання та уміння, посилювати прозорість та гнучкість моніторингу і контролю, забезпечувати постійний зв'язок із прийняттям управлінських рішень.

Оптимізація та модернізація бізнес-моделей функціонування аграрних товаровиробників, раціоналізація бізнес-процесів. До ключових напрямів модернізації бізнес-моделей функціонування аграрних товаровиробників нині можна віднести активне впровадження сучасної моделі «від ферми до столу», що особливо актуально для невеликих підприємств, фермерських та особистих селянських господарств, розвиток органічного землеробства, у т.ч. на основі скорочення вуглецевого сліду, оптимізацію ланцюгів постачання на підставі

локалізації ринків або оптимізації логістики, що найбільш актуально для великого бізнесу, поширення практики заснування аграрних стартапів, розвиток брендингу агропродуктів, поширення практики господарювання на основі замкнених циклів виробництва з переробкою відходів, з широкою взаємною інтеграцією та взаємним проникненням тваринництва і рослинництва, а також відродження кооперативного руху та кластеризації в аграрному виробництві.

Удосконалення бізнес-процесів можливе на основі використання дронів у обслуговуванні полів, широкої автоматизації виробничих процесів у тваринництві (годівля, прибирання, обслуговування) та рослинництві (на всіх технологічних операціях у полі), цифровізації моніторингових, комунікаційних, технологічних, організаційних, управлінських процесів, оптимізації внутрішньої логістики, а також через стандартизацію бізнес-процесів на різних ланках господарської діяльності.

Розвиток системи внутрішньої комунікації. Своєчасна та повна внутрішня комунікація у багатьох випадках може стати найдієвішою перешкодою у виникненні конфліктів, якщо буде забезпечена її чіткість, регулярність та прозорість, налагоджена система зворотного зв'язку з усіма рівнями управління, запроваджено найсучасніші комунікаційні інструменти, у т. ч. різноманітні месенджери, створений єдиний комунікаційний простір. Це забезпечить швидку передачу інформації та управлінських рішень, скоротить загрози викривлення меседжів і даних та в кінцевому підсумку позитивно відіб'ється на усій системі управління.

Активне запровадження маркетингових технологій та маркетингової комунікаційної політики в аграрних суб'єктах господарювання. Для вирішення чисельних економічних конфліктів за участю сторонніх осіб і організацій ефективну внутрішню комунікацію доцільно посилити зовнішньою, маркетинговою політикою. Маркетинг до цих пір в бізнес-середовищі та навіть почасти й у вітчизняній науковій думці розглядається як комплексний функціонал або сукупність процесів створення та просування на ринок товарів, робіт, послуг. Проте, маркетинг – це перш за усе зв'язок суб'єкта

господарювання із зовнішнім світом, що забезпечує його здатність, з одного боку, доносити інформацію про себе та свої переваги, сподівання, проблеми тощо назовні, а з іншого боку – спроможність розумітися на проблемах, явищах та процесах, що спіткали інших учасників ринкових відносин. Розвиток маркетингових комунікацій вимагає запровадження нових сучасних каналів обміну інформацією, орієнтацію на гуманістичні цінності сучасного суспільства, удосконалення культури комунікацій тощо.

Розвиток інноваційної активності аграрних суб'єктів господарювання у техніко-технологічному та організаційно-управлінському розрізах. Удосконалення цього інструменту вимагає розширення практики впровадження сучасних технологій у виробничі процеси, у т.ч. біотехнологій, результатів селективної роботи та генної інженерії, поширення підходів ощадливого використання ресурсів та енергоефективності, а також інноваційних моделей управління та організації, створення інноваційної інфраструктури.

Водночас, як було виявлено при аналізі проблем врегулювання різних типів економічних конфліктів, обмежитися лише внутрішніми інструментами не можливо, адже у цьому разі значну частку проблем, що спричиняють економічні конфлікти, вирішено не буде. Отже додатково потрібно активно залучати й зовнішні інструменти, напрями розвитку яких наведено нижче.

Удосконалення правового регулювання господарських відносин в аграрній сфері, у т.ч. майнових та земельних. Перш за усе для цього необхідно усунути прогалини в законодавстві, що дозволяють різночитання та неоднозначне трактування окремих його положень. Також необхідно удосконалювати правове забезпечення фінансових, економічних, технічних аспектів договірних відносин між аграрними товаровиробниками та їхніми контрагентами. У процесі законотворення слід враховувати найсучасніший світовий досвід та вимоги, що висуваються до України в процесі євроінтеграції та необхідністю гармонізації вітчизняного законодавства з європейською практикою (зокрема це стосується стандартизації і сертифікації, квотування, ліцензування тощо).

Посилення системи відповідальності за порушення економічного, фінансового, земельного, екологічного, трудового та іншого законодавства. Для цього необхідно забезпечити реалізацію принципів невідворотності покарань, пропорційності між нанесеною шкодою та обсягом відповідальності, а також забезпечити диференціацію відповідальності залежно від обставин порушення, систематичності, усвідомлення шкоди на момент скоєння, зловмисності тощо. Удосконаленню системи відповідальності сприятиме розвиток інформаційних цифрових систем та автоматизованого моніторингу, інструментарію нагляду і контролю за правопорушеннями. Як показує досвід, в аграрній сфері важливим є посилення громадського контролю, у т.ч. із залученням ЗМІ, екоактивістів та громадських організацій. Поряд з тим, з метою профілактики правопорушень та скорочення їх обсягів необхідно підвищувати правову обізнаність учасників господарських відносин в аграрній сфері через просвітництво та консультаційну підтримку.

Подальший розвиток Державного земельного кадастру, усунення правових та технічних прогалин щодо його формування та функціонування, а також удосконалення системи зовнішнього моніторингу процесів землекористування. Наявні проблеми з функціонуванням Державного земельного кадастру частково уможлиблюють поширення рейдерства та зовнішніх атак на суб'єктів господарювання в аграрній сфері.

Подальша розбудова моніторингу екологічних процесів та підходів до вирішення екологічних проблем. Необхідно впроваджувати новітні технології екологічного моніторингу, зокрема із задіянням супутників, безпілотних літальних апаратів, цифрових датчиків, забезпечувати глобальний обмін даними та створювати інтегровані моніторингові площадки, широко використовувати можливості штучного інтелекту. Також слід удосконалювати екологічне законодавство, розвивати міжнародну співпрацю в сфері захисту довкілля, посилювати громадський контроль. Як уже було зазначено вище, потрібно розвивати екологічну культуру та соціальну відповідальність в аграрному бізнесі, а також екологічну освіту та обізнаність учасників

господарських відносин щодо проблем збереження навколишнього природного середовища.

Подальший розвиток ринкових відносин в Україні в аспекті функціонування ринку землі. Чотирирічний досвід функціонування ринку землі в Україні спростував чисельні застороги, що спричинювали запровадження тривалого мораторію на продаж землі, та показав свою ефективність. Для його подальшого розвитку необхідно врегулювати проблеми, пов'язані з оцінкою земель, трансформації права на постійне користування ділянками, удосконалення механізму безоплатної приватизації земель та забезпечення прозорості земельного ринку.

Поширення зеленої енергетики та генерації з ВДЕ. Поряд з тим, що аграрна діяльність завжди була і залишається доволі енергоємною, а отже розвиток власної генерації дозволяє вирішити актуальний економічний конфлікт щодо створення та використання енергетичних ресурсів, необхідно враховувати ще один досить важливий аспект. Господарська діяльність в аграрній сфері може призводити до забруднення довкілля, псування та зниження якості ґрунтів, вод та повітря із-за використання недосконалих технологій або викидів чи скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів. Саме сільськогосподарські відходи і забруднення призвели до того, що сільське господарство і аграрний бізнес в цілому нині внесені до топу сфер людської діяльності, які призводять до кліматичних змін й обумовлюють глобальне потепління, погіршують якість життя соціуму і негативно позначаються на людському здоров'ї. Дієвим варіантом вирішення цих проблем є розвиток зеленої енергетики, що заснована на переробці відходів аграрного, передусім сільськогосподарського, виробництва на біогаз та генерацію ВДЕ.

Посилення антимонопольної політики та розвиток здорової конкуренції. Не допущення монополізації аграрного ринку та його розвиток на конкурентних засадах сприяє усуненню ризиків економічної, фінансової, правової чи будь-якої іншої дискримінації суб'єктів господарювання й, таким чином, знижує вірогідність виникнення цілої низки економічних конфліктів.

Задля цього необхідно удосконалювати антимонопольне законодавство, здійснювати постійний моніторинг конкуренції на ринку, фінансово підтримувати ділову та інвестиційну активність в аграрній сфері з метою розвитку малого та середнього підприємництва тощо.

Розвиток бізнес-агроконсалтингу та дорадництва. Для цього необхідно забезпечити фінансову підтримку, у т. ч. державну, а також активне залучення інвестицій і грантової допомоги на створення і функціонування консалтингових і дорадницьких структур. Слід всіляко розвивати партнерські стосунки консультантів із університетами, науково-дослідними установами й центрами. Поряд з тим, потрібно розширювати практику співпраці агроконсультантів з товаровиробниками через утворення спеціалізованих мереж та просування консультативних послуг на ринок, розширення інформаційної підтримки. Доцільно створювати нові сучасні консультативні продукти з урахуванням потреб аграрного ринку і суб'єктів господарювання. Також необхідно забезпечувати високий кваліфікаційний рівень спеціалістів, що задіяні в консультуванні й дорадництві, володіння ними широким спектром загальних і спеціальних компетентностей, зокрема через систему формальної і неформальної освіти та сертифікацію.

Розбудова ринкової, логістичної, фінансової та інших видів інфраструктури аграрної сфери. Так, необхідно розвивати увесь спектр бізнес-інфраструктури в аграрній сфері, транспорт, логістику, інфраструктуру для зберігання та первинної обробки аграрних продуктів, а також розширювати мережу підприємств галузей переробної і харчосмакової промисловості. Необхідно створювати умови для діяльності спеціалізованих установ, наприклад, вітчизняних лабораторій для екомоніторингу і досліджень, що спроможні проводити складні екологічні експертизи, або налагоджувати міцні функціональні зв'язки із зарубіжними експертними центрами.

Поширення практики утворення штабів кризового регулювання та швидкого реагування в територіальних та місцевих органах управління. Така практика сприятиме створенню більш гнучкої й адаптивної системи

управління, яка спроможна швидко і ефективно реагувати на різноманітні ризики поширення економічних конфліктів в бізнес-середовищі. Штаби кризового регулювання та швидкого реагування забезпечать координацію діяльності різних органів і служб, задіяних у вирішенні економічних конфліктів, та сторін конфлікту, сприятимуть оперативності та комплексності вирішення проблеми, компетентності та високому рівню кваліфікованої допомоги. Поряд з тим, їх утворення підвищить рівень довіри до влади, а також слугуватиме профілактиці загострення або повторюваності конфлікту.

Сукупно реалізація наведених шляхів дозволить забезпечити врегулювання як економічних конфліктів, що виникають внаслідок диференціації прав власності на виробничі ресурси та можливостей їх використання у господарській діяльності, від взаємодії з близьким оточенням у бізнес-середовищі та внаслідок відмінностей в оцінці результатів господарської діяльності товаровиробниками та іншими суб'єктами, як сукупності інших економічних конфліктів. Наприклад, широкий спектр трудових конфліктів, тих, що виникають через зовнішньоекономічну діяльність та реалізацію імпорتنих і експортних операцій, економічних конфліктів, що виникають через альтернативне використання земель для провадження супутніх видів діяльності й багатьох інших.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У результаті проведеного дослідження доведено, що економічні конфлікти в аграрній сфері набувають системного характеру та виступають вагомим дестабілізуючим чинником функціонування суб'єктів господарювання, суттєво впливаючи на параметри фінансового забезпечення і рівень фінансової безпеки. Узагальнення теоретико-методичних підходів до врегулювання економічних конфліктів дало змогу систематизувати інструментарій управління конфліктними ситуаціями та обґрунтувати доцільність його структуризації на внутрішні та зовнішні складові.

Обґрунтовано, що підвищення ефективності внутрішніх інструментів фінансового забезпечення має базуватися на розвитку соціальної

відповідальності, трансформації корпоративної культури, впровадженні цифрових технологій, відновленні технологічної культури виробництва, удосконаленні систем внутрішнього моніторингу та контролю, оптимізації бізнес-моделей і бізнес-процесів, розвитку комунікаційних механізмів, а також активізації маркетингової та інноваційної діяльності. Реалізація зазначених напрямів забезпечує зниження трансакційних витрат, підвищення прозорості та керованості господарських процесів, а також мінімізацію передумов виникнення конфліктних ситуацій.

Встановлено, що результативність управління економічними конфліктами значною мірою визначається ефективністю зовнішнього інституційного середовища. У цьому контексті ключовими напрямками вдосконалення виступають підвищення якості правового регулювання господарських і земельних відносин, посилення механізмів відповідальності за порушення законодавства, розвиток державних інформаційних систем і моніторингових платформ, удосконалення функціонування ринку землі, стимулювання розвитку зеленої енергетики, посилення антимонопольного регулювання, розвиток системи агроконсалтингу та дорадництва, а також модернізація інфраструктурного забезпечення аграрного сектору.

Доведено, що інтеграція внутрішніх і зовнішніх інструментів управління економічними конфліктами у систему фінансового забезпечення формує передумови для підвищення фінансової стійкості, адаптивності та конкурентоспроможності аграрних підприємств, а також сприяє забезпеченню збалансованого функціонування аграрного сектору в умовах зростаючої невизначеності зовнішнього середовища.

Література

1. Геєць В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7–22.
2. Гальчинський А. С. Економічна методологія: логіка оновлення. Київ: АДЕФ-Україна, 2010. 572 с.

3. Амоша О. І. Промислова політика України: концептуальні орієнтири. Київ, 2012.
4. Саблук П. Т. Аграрна економіка і політика в Україні. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011.
5. Бородіна О. М., Прокопа І. В. Інклюзивний сільський розвиток: науковий дискурс. *Економіка і прогнозування*. 2019. № 1. С. 70–85.
6. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2010. № 6. С. 3–10.
7. Лупенко Ю. О. Розвиток аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2015. № 1.
8. Karachyna, N.P., Samofalova, M.O., Bilyak, Y.V., Drahnieva, N.I. An analysis of variability and mutual coordination of models of economic behavior of enterprises in digital space. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 2020. 29 (6 Special Issue), pp. 1057-1065. T. 29. № 6 P. 131 – 136. URL: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/download/9174/50612020>.

References

1. Heiets', V.M. (2016), “Ukraine's economy: key problems and prospects”, *Zovnishnia polityka i dyplomatiia: tradytsii, trendy, dosvid*, vol. 23, pp. 164-176.
2. Halchynskyi, A.S. (2010), *Ekonomichna metodolohiia: Lohika onovlennia* [Economic Methodology: Logic of Renewal], ADEF-Ukraine, Kyiv, Ukraine.
3. Amosha, O. I. (2012), *Promyslova polityka Ukrainy: kontseptual'ni oriientyry* [Industrial policy of Ukraine: conceptual guidelines], Kyiv, Ukraine.
4. Sabluk P. T. (2011), *Ahrarna ekonomika i polityka v Ukraini* [Agrarian economy and politics in Ukraine: results of the past and a view in the conditions of democratic state formation], NNTs Kyiv, Ukraine.
5. Borodina, O. M. and Prokopa, I. V. (2019), “Creative discussions on systemic problems of social development”, *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 1, pp. 70-85.

6. Mesel'-Veseliak, V. Ya. (2010), “Development of the agricultural sector of the economy of Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 3–10.
7. Lupenko, Yu. O. (2015), “Development of the agricultural sector of the economy of Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 1.
8. Karachyna, N.P., Samofalova, M.O., Bilyak, Y.V. and Drahnieva, N.I. (2020), “An analysis of variability and mutual coordination of models of economic behavior of enterprises in digital space”, *International Journal of Advanced Science and Technology*, vol. 29 (6 Special Issue), pp. 1057-1065, available at: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/download/9174/50612020> (Accessed 20 April 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 13.04.26

Прорецензовано / Revised: 24.04.26

Дата публікації / Published: 26.05.26